

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/53/99-103>

Ləman Şahbazlı
Odlar Yurdu Universiteti
magistrant

<https://orcid.org/0009-0009-0367-2965>
lemanshahbaz2512@gmail.com

Sosial fəaliyyət – tələbələrin aktivliyini şərtləndirən amil kimi

Xülasə

Sosial fəaliyyət tələbələrin şəxsiyyət kimi formalaşmasında, ictimai proseslərə inteqrasiya olunmasında və universitet mühitində aktiv iştirakının təmin edilməsində əsas stimullaşdırıcı amillərdən biridir. Sosial fəaliyyətə tələbələrin könüllülük, sosial layihələr, tələbə təşkilatları, mədəni-kütləvi tədbirlər və ictimai təşəbbüslərdə iştirakı daxildir. Bu fəaliyyət növləri tələbələrdə liderlik, məsuliyyət, ünsiyyət və komanda bacarıqlarını gücləndirir, onların özünəinamını artırır və sosiallaşma prosesinə müsbət təsir göstərir. Araşdırmalar göstərir ki, sosial fəaliyyətdə müntəzəm iştirak tələbələrin akademik motivasiyasını yüksəldir, ali təhsil müəssisəsinə bağlılığını gücləndirir və ümumi sosial-psixoloji rifahını yaxşılaşdırır. Bununla yanaşı, sosial fəaliyyət mühitində əldə olunan praktiki təcrübə gələcək peşə inkişafı üçün əlavə üstünlüklər yaradır. Beləliklə, sosial fəaliyyət tələbə aktivliyinin formalaşmasında mühüm rol oynayan, onların həm fərdi, həm də sosial inkişafını təmin edən çoxşaxəli bir amildir.

Açar sözlər: *sosial fəaliyyət, tələbə aktivliyi, ictimai iştirakçılıq, sosiallaşma, tələbə təşkilatları, könüllülük*

Laman Shahbazli
Odlar Yurdu University
Master's student

<https://orcid.org/0009-0009-0367-2965>
lemanshahbaz2512@gmail.com

Social Activity – a Factor Conditioning Student Activity

Abstract

Social activity is one of the main stimulating factors in the formation of students as individuals, their integration into social processes, and ensuring their active participation in the university environment. Social activity includes students' participation in volunteering, social projects, student organizations, cultural and mass events, and public initiatives. These types of activity strengthen students' leadership, responsibility, communication, and team skills, increase their self-confidence, and have a positive effect on the socialization process. Studies show that regular participation in social activity increases students' academic motivation, strengthens their commitment to the higher education institution, and improves their overall socio-psychological well-being. At the same time, practical experience gained in the social activity environment creates additional advantages for future professional development. Thus, social activity is a multifaceted factor that plays an important role in the formation of student activity, ensuring their both individual and social development.

Keywords: *social activity, student activism, public participation, socialization, student organizations, volunteering*

Giriş

Müasir dövrdə ali təhsil müəssisələrinin əsas məqsədlərindən biri yalnız peşəkar kadr hazırlamaq deyil, həm də sosial cəhətdən fəal, təşəbbüskar və cəmiyyətə inteqrasiya olunmuş fərdlər formalaşdırmaqdır. Tələbələrin sosial fəaliyyəti onların ictimai həyata qoşulmasını, sosial bacarıqlarını inkişaf etdirməsini və universitet mühitində aktiv mövqe sərgiləməsini təmin edən mühüm prosesdir. Sosial fəaliyyətə tələbə təşkilatlarında iştirak, könüllülük təşəbbüsləri, sosial layihələr, mədəni və intellektual tədbirlər kimi müxtəlif fəaliyyət formaları daxildir və bu fəaliyyətlər tələbələrin həm şəxsi, həm də akademik inkişafında mühüm rol oynayır. Tədqiqatlar göstərir ki, sosial fəaliyyət tələbələrin özünəinamını artırır, liderlik və ünsiyyət bacarıqlarını gücləndirir, eyni zamanda onların təhsil motivasiyasına və psixoloji rifahına müsbət təsir göstərir. Bu baxımdan sosial fəaliyyət tələbə aktivliyinin formalaşmasını şərtləndirən əsas amillərdən biri kimi çıxış edir. Mövzunun aktuallığı onunla bağlıdır ki, dinamik inkişaf edən cəmiyyətdə sosial cəhətdən aktiv, məsuliyyətli və təşəbbüskar gənclərə olan ehtiyac artır və bu ehtiyacın ödənməsi bilavasitə təhsil sisteminin məqsədyönlü fəaliyyətini tələb edir (Abbasov, 2021, s. 33).

Tələbələrin sosial fəaliyyətdə iştirakı həm onların şəxsiyyət inkişafına, həm də universitetin sosial mühitinin formalaşmasına mühüm təsir göstərir. Bu fəaliyyət tələbələrin yalnız nəzəri biliklə kifayətlənməyib, real sosial proseslərə qoşularaq praktiki təcrübə əldə etməsinə şərait yaradır. Sosial fəaliyyət formalarının müxtəlifliyi – könüllülük proqramları, tələbə klubları, debat yarışları, sosial kampaniyalar, sosial məsuliyyət layihələri – gənclərin maraq dairəsinə, bacarıqlarına və dəyərlərinə uyğun seçim imkanı yaradır və onların sosial proseslərdə daha fəal iştirakını təşviq edir. Sosial fəaliyyətin tələbə aktivliyini artıran əsas mexanizmlərindən biri onun motivasiyaedici xarakteridir. Bu iştirak tələbələrin öz gücünə inamını artırır, sosial çevrəsini genişləndirir və şəxsi inkişaf üçün yeni imkanlar yaradır. Bundan əlavə, sosial fəaliyyət tələbələr arasında həmrəylik və əməkdaşlıq mühitinin yaranmasına şərait yaradır ki, bu da onların ümumi akademik mühitə bağlılığını gücləndirir. Beləliklə, sosial fəaliyyət tələbə aktivliyinin həm səbəbi, həm də nəticəsi kimi çıxış edir. Universitetlərin sosial fəaliyyət sahəsində yaratdığı imkanlar da tələbə aktivliyinin səviyyəsinə birbaşa təsir edir. İnfrastrukturun müasirliyi, tələbə təşkilatlarının fəaliyyəti, idarəetmədə tələbə iştirakçılığı, könüllülük təşəbbüslərinin dəstəklənməsi kimi amillər gənclərin sosial proseslərə qoşulmasını asanlaşdıran vacib şərtlərdir. Buna görə də ali təhsil müəssisələrinin sosial fəaliyyətin inkişafına yönəlmiş strategiyaları tələbə aktivliyinin artırılmasında mühüm rol oynayır (Bandura, 1997, s. 24).

Tədqiqat

Tələbələrin sosial fəaliyyətə qoşulması onların psixoloji inkişafına mühüm təsir göstərən amillərdən biridir. Aparılan təhlillər sübut edir ki, sosial layihələrdə, tələbə təşkilatlarında və könüllülük fəaliyyətində iştirak edən tələbələrdə özünəinam səviyyəsi, adətən, daha yüksək olur. Bu vəziyyət tələbələrin real sosial mühitdə öz bacarıqlarını sınaması, müxtəlif tapşırıqları yerinə yetirməsi və fəaliyyəti nəticəsində konkret nəticə əldə etməsi ilə izah olunur. Sosial fəaliyyət tələbələrin şəxsiyyət kimi formalaşmasına təkan verməklə yanaşı, onların psixoloji dayanıqlığını da gücləndirir (Astin, 1999, s. 518).

Psixoloji baxımdan sosial fəaliyyət tələbələrdə şəxsi dəyər hissini möhkəmləndirir, öz potensialını dərk etməyə imkan yaradır və sosial mühitdə daha rahat davranış nümayiş etdirməsini təmin edir. Bununla yanaşı, sosial fəaliyyət ünsiyyət bacarıqlarının inkişafına xidmət edir. Müxtəlif insanlarla qarşılıqlı əlaqədə olmaq tələbələrə həm verbal, həm də qeyri-verbal kommunikasiya vərdişlərini təkmilləşdirmək imkanı yaradır. Sosial qruplarda işləmək, təqdimatlar aparmaq, komanda üzvləri ilə koordinasiya qurmaq kimi fəaliyyətlər tələbələrin sosial adaptasiya qabiliyyətini artırır (Kuh, 2009, s. 5).

Sosial fəaliyyətin digər mühüm psixoloji təsiri stress və tənhalıq hissəsinin azalması ilə bağlıdır. Sosial layihələrə qoşulan tələbələr özlərini daha çox ictimai mühitin bir hissəsi kimi hiss edir, bu isə emosional rifahə müsbət təsir edir. Aktiv sosial mühit tələbənin özünü tək hiss etməsinin qarşısını alır, psixoloji yükü yüngülləşdirir və onun emosional tarazlığını qorumağa kömək edir. Bütün bu psixoloji faktorlar tələbənin akademik fəaliyyətinə də dolayı yolla təsir göstərir. Sosial layihələrdə

liderlik edən və ya könüllü fəaliyyətlərdə iradə sərgiləyən tələbə dərslər mühitində də daha təşəbbüskar davranmağa meyilli olur. Belə tələbələr problem həll etməyə açıq, daha motivasiyalı və özünü ifadə etməkdə daha sərbəst olur. Nəticə etibarilə sosial fəaliyyət tələbə aktivliyinin formalaşdırılmasında mühüm psixoloji baza yaradır və onun həm şəxsi, həm də akademik həyatında müsbət dəyişikliklərə səbəb olur.

Sosial fəaliyyət tələbələrin akademik motivasiyasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərən mühüm amillərdən biridir. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, sosial fəaliyyətdə mütəmadi iştirak edən tələbələr daha motivasiyalı, məsuliyyətli və məqsədyönlü olurlar. Bunun əsas səbəbi tələbələrin sosial fəaliyyət zamanı əldə etdikləri real təcrübənin onların nəzəri biliklərlə əlaqə qurmasına şərait yaratmasıdır. Tələbə öyrəndiyi məlumatı praktiki fəaliyyətlə uyğunlaşdırdıqca həmin biliklərin mənimsənilməsi dərinləşir və fənlərə marağı artır.

Analitik baxımdan sosial fəaliyyət tələbənin akademik inkişafına bir sıra istiqamətlər üzrə müsbət təsir göstərir. İlk növbədə, tələbə sosial layihələrdə iştirak edərkən fənlər üzrə əldə etdiyi nəzəri bilikləri tətbiq etmə imkanını qazanır. Bu əlaqə ona öyrəndiklərinin praktik dəyərini dərk etməyə kömək edir və akademik marağı yüksəldir. Bununla yanaşı, sosial fəaliyyət tələbələrdə vaxtın səmərəli idarə olunması bacarığını formalaşdırır. Müxtəlif layihələrə, tədbirlərə və dərslər hazırlıqlarına paralel şəkildə vaxt ayırmaq tələbəni planlı işləməyə vadar edir ki, bu da akademik nəticələrin yaxşılaşmasına səbəb olur (Məmmədova, 2018, s. 45; Bəylərov, 2021).

Bundan başqa, sosial cəhətdən fəal olan tələbələr universitet mühitində daha tanınmış olur və bu da onların akademik prosesdə əlavə dəstək əldə etməsini asanlaşdırır. Belə tələbələr müəllimlərlə, akademik məsləhətçilərlə və həmyaşıdları ilə daha geniş ünsiyyət qurur, bu isə onların təhsil motivasiyasına və akademik nailiyyətlərinə müsbət təsir edir.

Sosial fəaliyyətin təsiri yalnız sosial sferayla məhdudlaşmır, həm də tələbələrin akademik inkişafına ciddi töhfə verir. Sosial fəaliyyət tələbənin özünəinamını artırır, təcrübəsini zənginləşdirir və onu daha məqsədyönlü, aktiv təhsil iştirakçısına çevirir. Bu səbəbdən sosial fəaliyyət tələbə aktivliyinin formalaşmasında akademik motivasiyanı gücləndirən aparıcı amillərdən biri hesab edilir.

Sosial fəaliyyət tələbələr arasında sosial kapitalın formalaşmasına mühüm təsir göstərən amillərdən biridir. Sosial kapital tələbənin qurduğu sosial əlaqələr şəbəkəsi, əməkdaşlıq imkanları və sosial dəstək mexanizmlərindən ibarət olan geniş sosial resurslar toplusudur. Tələbənin müxtəlif sosial layihələrdə, könüllü fəaliyyətlərdə, tələbə təşkilatlarında və kollektiv işlərdə iştirakı onun bu sosial resurslara çıxışını genişləndirir və şəxsi inkişafını daha da sürətləndirir.

Analitik təhlillər göstərir ki, geniş və güclü sosial şəbəkəyə malik olan tələbələr universitet həyatında daha fəal iştirak edirlər. Bu tələbələr müxtəlif informasiya mənbələrinə daha asan çıxış əldə edir, akademik və sosial məsələlərdə daha çox dəstək görür və qarşılaşdıqları problemləri daha rahat həll edə bilirlər. Belə sosial əlaqələr tələbələrə motivasiya verən, onları təşəbbüskar olmağa sövq edən mühüm sosial mühit yaradır (Quliyev, 2020, s. 33; Dusen, Otero, 2005).

Sosial kapitalın yüksək olması tələbənin həm akademik, həm də şəxsi inkişafı üçün mühüm baza rolunu oynayır (Putnam, 2000; Tinto, 1993).

Sosial əlaqələr tələbənin akademik fəaliyyətini gücləndirir, çünki tələbə daha çox əməkdaşlıq edir, qrup çalışmaları daha effektiv olur və müəllimlərlə daha yaxın ünsiyyət quraraq akademik dəstək imkanlarını genişləndirir (Əliyeva, 2019; Coleman, 1988). Eyni zamanda sosial kapital tələbənin psixoloji dayanıqlığını artırır, çünki tələbə özünü sosial mühitin bir hissəsi kimi hiss edir və bu ona özünü daha rahat, inamlı və aktiv göstərməyə şərait yaradır.

Sosial fəaliyyət tələbənin yalnız sosial çevrəsini genişləndirmir, həm də onun ümumi aktivliyinin artmasına, sosial mühitdə daha fəal mövqe tutmasına və akademik cəhətdən daha uğurlu olmasına səbəb olur. Sosial kapitalın formalaşması tələbə aktivliyinin əsas şərtlərindən biri kimi çıxış edir və ali təhsil mühitində tələbənin çoxşaxəli inkişafına bilavasitə töhfə verir.

Nəticə

Aparılmış təhlillər göstərir ki, sosial fəaliyyət tələbələrin şəxsiyyət kimi formalaşmasında, onların akademik və sosial mühitdə daha fəal mövqe nümayiş etdirməsində mühüm rol oynayır. Sosial fəaliyyətin psixoloji təsiri tələbələrin özünəinamını, ünsiyyət bacarıqlarını və sosial adaptasiya imkanlarını gücləndirir. Bu isə onların həm gündəlik təhsil prosesinə, həm də ümumi həyatı fəaliyyətinə daha məsuliyyətli və təşəbbüskar yanaşmasını təmin edir.

Sosial fəaliyyətin akademik motivasiyaya təsiri də diqqətəlayiqdir. Sosial layihələrdə iştirak tələbələrin nəzəri biliklərlə praktik fəaliyyət arasında əlaqə qurmasına şərait yaradır, vaxtın idarə edilməsi bacarıqlarını inkişaf etdirir və fənlərə olan marağı artırır. Bu amillər nəticə etibarilə tələbələrin akademik nailiyyətlərinin yüksəlməsinə bilavasitə təsir göstərir.

Bundan əlavə, sosial fəaliyyət tələbələr arasında sosial kapitalın formalaşmasını təmin edən əsas mexanizmlərdən biridir. Geniş sosial şəbəkəyə malik olan tələbələr daha çox informasiya, dəstək və əməkdaşlıq imkanları əldə edir və bu da onların həm şəxsi, həm də akademik inkişafını sürətləndirir. Sosial kapitalın güclü olması tələbənin universitet mühitində daha fəal iştirakına şərait yaradır və onun sosial integrasiyasını asanlaşdırır. Sosial fəaliyyət tələbə aktivliyini şərtləndirən kompleks və çoxşaxəli bir amildir. O, tələbənin psixoloji, sosial və akademik inkişafını eyni zamanda dəstəkləyərək ali təhsil mühitində onun daha səmərəli, məqsədyönlü və sosial cəhətdən yetkin fərd kimi formalaşmasına yardım edir. Buna görə də ali təhsil müəssisələrində sosial fəaliyyətin təşviq edilməsi və müvafiq imkanların genişləndirilməsi tələbə aktivliyinin artırılmasında əsas strateji istiqamətlərdən biri kimi qiymətləndirilməlidir.

Tədqiqatın ümumi nəticələri göstərir ki, tələbələrin sosial fəaliyyətdə iştirakı təkcə onların fərdi inkişafına deyil, həm də universitet mühitinin dinamikliyinə və səmərəliliyinə təsir edən strateji faktordur. Sosial fəaliyyət tələbələrin özünüifadə imkanlarını genişləndirir, yaradıcı potensiallarını üzə çıxarır və onları müxtəlif təşəbbüslərə qoşulmağa həvəsləndirir. Bu proses gənclərdə həm sosial məsuliyyət hissini artırır, həm də vətəndaş mövqeyinin formalaşmasına şərait yaradır.

Sosial fəaliyyətin müsbət təsirlərinin çoxşaxəli olması ali təhsil müəssisələrində bu istiqamətdə daha sistemli yanaşmanın vacibliyini ortaya qoyur. Universitetlər tələbələrin sosial fəaliyyətə cəlb olunması üçün geniş imkanlar və əlverişli mühit yaratmalıdırlar. Tələbə təşkilatlarının gücləndirilməsi, könüllülük layihələrinin təşviqi, sosial məsuliyyət proqramlarının artırılması tələbə aktivliyinin yüksəldilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Sosial fəaliyyət tələbələr arasında həmrəylik və əməkdaşlıq mühitinin formalaşmasına səbəb olur ki, bu da ali təhsil mühitində akademik və sosial proseslərin daha səmərəli təşkilinə xidmət edir. Birgə fəaliyyət gənclərin komanda işi bacarıqlarını gücləndirir, qarşılıqlı hörmət, empatiya və sosial məsuliyyət kimi sosial keyfiyyətlərin inkişafına təkan verir. Sosial fəaliyyət tələbələrin fəallığının əsas determinantlarından biri kimi çıxış edir və onların həm psixoloji, həm akademik, həm də sosial inkişafında mühüm rol oynayır. Sosial fəaliyyətin tələbə həyatına integrasiya olunması tələbələrin şəxsiyyət kimi formalaşmasına, müasir cəmiyyətə uyğunlaşmasına və gələcək peşə fəaliyyətində daha uğurlu olmasına geniş imkanlar açır. Bu səbəbdən sosial fəaliyyətin təşviqi ali təhsil siyasətinin əsas prioritet istiqamətlərindən biri kimi qəbul edilməlidir.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, E. (2021). *Ali təhsildə tələbə fəallığının sosial-psixoloji əsasları*. Təhsil.
2. Astin, A.W. (1999). Student Involvement: A Developmental Theory for Higher Education. *Journal of College Student Development*, 40(5), 518-529.
3. Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W.H.Freeman.
4. Bəylərov, M. (2021). Sosial fəaliyyət və tələbə inkişafı: Analitik yanaşma. *Gənc Tədqiqatçıların Jurnalı*, 1(1), 28-37.
5. Coleman, J.S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.

6. Dusen, B.V., Otero, V. (2005). *From Fear to Self-Expression: The Contextual Nature of Physics Student Motivations*. Simon & Schuster.
7. Əliyev, R. (2019). *Gənclərin sosial fəallığı və inkişaf faktorları*. Elm və Təhsil.
8. Kuh, G.D. (2009). What Student Engagement Data Tell Us about College Readiness. *Peer Review*, 11(2), 4-8.
9. Quliyev, A. (2020). *Ali məktəbdə sosial fəaliyyət və tələbə iştirakçılığı*. Qafqaz Universiteti Nəşriyyatı.
10. Məmmədova, Ş. (2018). Tələbələrin sosiallaşma prosesində təhsil mühitinin rolu. *Azərbaycan Təhsil Jurnalı*, 3(2), 45-53.
11. Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
12. Tinto, V. (1993). *Leaving College: Rethinking the Causes and Cures of Student Attrition*. University of Chicago Press.

Daxil oldu: 01.09.2025

Qəbul edildi: 10.12.2025